

CEMİL EKBER ŞİİRLERİNDE DEDE ŞEMŞİR

İlgar İmamverdiyev*

ÖZET

Azerbaycan halkı her zaman yetenekli insanları ile iftihar etmiştir. Bu şahsiyetler çeşitli mesleklerde olduğu gibi, kültür-sanat alanında ve edebi-şiiresel âlemde ilginç eserleri ile tarihin altın sayfalarına isimlerini yazdırmışlardır. Dahi şairlerimiz Şeyh Nizami Gencevî'den başlamış ve 20.yüzyılda ise Samet Vurgun gibi yetenekli şahsiyetler, şiiresel değerlere sahip söz incileri ile edebi dünyamızı zenginleştirmişlerdir. Böyle yetenekli simalardan biri de İmamverdi oğlu Cemil Ekber'dir. 2500 adda şiiirlern yazarı olan Cemil Ekber'in 60 yıllık edebi-sanatsal yaratıcılık yolu farklı farklı mevzuları ele aldığı için zengin ve o kadar da geniş kapsamlıdır.

Azerbaycan'da Gökçeli Âşık Alesker'den sonra Dede adı zirvesini fetheden, üstatlardan biri de Dede Şemşir'dir. 1956 yılından Osman Sarıvelli'den başlayıp günümüz şairlerine kadar Dede Şemşir'e adanmış şiiirler çoktur. Cemil Ekber'in Dede Şemşir'e adanmış üstadın adı geçen şiiirlerin sayısı 20'den fazladır. Biz bu makalemizde Cemil Ekber sanatında sadece Dede Şemşir adı ile ilgili birçok şiiirleri ortaya çıkarmayı amaçladık.

Anahtar Kelimeler: Âşık, Cemil Ekber, Dede Şemşir, edebiyat, şiiir.

* Prof.Dr.İlgar İmamverdiyev. Gaziantep Üniversitesi.Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı,Temel Bilimler Bölümü. E-mail: imamverdiyev@gantep.edu.tr

DEDE SHAMSHIR IN CAMIL AKBAR LITERATURE

ABSTRACT

The Azerbaijani people have always been proud of their talented people. These people, as well as in different professions, registered their names on the golden pages of history with their works in the field of culture and art and literary-artistic works. Since our poets in the 20th century, and Samet Vurgun have been able to enriched our literary world with their literary words. One such talented person is Camil Akbar. Among 2500 poems Camil Akbar's 60-year literary and artistic career is characterized by the fact that his poems are multi-subject.

Şamşir has conquered the peak of ‘‘Dede’’ in Azerbaijan. Since 1956 Osman Sarvalli until today's poets, a lot of poems devoted to him. There are more than 20 poems dedicated to him in the work of Camil Akbar. In this article, we aim to reveal many poems about the name of Dede Şamşir in the work of Camil Akbar.

Keywords: Ashug, Camil Akbar, Dede Şamşir, literature, poem

GİRİŞ

1. Cemil Ekber’in Hayatı

Azərbaycan’ın yetenekli bilim adamı və şairi İmamverdi oğlu Cemil Ekber (Bkz: Şəkil № 1) 15 Eylül 1928 yılında Gədəbəy’in Miskinli bölgəsində dünyaya gəldi. 1945 yılında Gəncə Pedagoji Enstitüsü "Tarih Bölümü"nü qazanaraq 1949’da məzun olur.

Şekil 1. Cemil EKBER.

1951 ve 1 Temmuz 1952 yılları arasında M. V. Lomonosov adlı Moskova Devlet Üniversitesi'ne bir yıl süreyle "Sosyal Fenler Üzere Öğretmen Eğitimi" ("Marksizm-Leninizm", "Siyasi-İktisat" ve "Felsefe") uzmanlık-değişim kursunu başarıyla tamamlamıştır. Cemil Ekber daha sonra bilimsel-pedagojik görevini "Sametağa Ağamalıoğlu Azərbaycan Devlet Kend Teserrüfatı Enstitüsü" "Siyasi-İktisat Bölümü"nde (1952-1976) devam ettirmiştir. 1964'te "Emek Verimliliğinin Arttırılması" konusunda yazdığı doktora tezini, S. M. Kirov adlı Azərbaycan Devlet Üniversitesinde başarıyla savunup, "İktisat Bilimleri Doktoru" unvanına layık görülmüştür. 1976 yılından ömrünün sonuna kadar (12 Mart 2000) Azərbaycan Devlet Kend Teserrüfatı Enstitüsü'nde doçent olarak çalışmıştır.

Cemil Ekber'in bilimsel ve şiirsel çalışmaları

Cemil Ekber'in hem bilimsel hem de şiirsel yaratıcılığı akademik açıdan araştırma tez konusu olarak dikkati çekmektedir. Yazmış olduğu makaleler ve şiirler bunu kanıtlamaktadır. Cemil Ekber'in el yazısı halinde bulunan beş yüzden fazla farklı konulardaki raporları, sunumları ayrıca siyasi-ekonomik sorunlara ilişkin, gazete ve dergilerde yayınlanan yüzden fazla bilimsel makalelerinden birkaçı şunlardır:

1. Cemil Ekberov, «Aile Mutluluğu İçin Hangi Faktörler Gerekir?», "Kirovabad Kommunisti", 1959 s. 3.
2. Cemil Ekberov, «Kolhozlarda Her Baş Hayvanları Daha Verimli Etmeli», "Kirovabad Kommunisti", № 116 (5039), Cumartesi, 26 Eylül 1959 s. 3.
3. Cemil Ekberov, «Kolhozlarda Yün Kalitesini Dahada Arttırılmalı», "Kirovabad Kommunisti", № 110, (5033) 12 Eylül 1959, s. 2.
4. Cemil Ekberov, «V. İ. Leninin Emek Verimliliğinin Arttırılması Hakkında», "Kirovabad Kommunisti", № 48, (5126), 21 Nisan 1960, s. 3.
5. Cemil Ekberov, «Komünizm Yapılanması Döneminde Üretim İlişkilerinin Gelişmesi», "Kirovabad Kommunisti", № 68, (5146), 7 Haziran 1960, s. 3.
6. Cemil Ekberov, «İnsan İnsanın Dostu, Arkadaşı ve Kardeşidir», "Kadr Uğruna", № 24 (400), № 25 (401), 29

Kasım 1963, s. 2. **7.** Cemil Ekberov, «K. Marks İşçilerin Büyük Öğretmenidir», "Kadr Uğruna", 8 Mayıs 1961, s. 2. **8.** Cemil Ekberov, «Ekonomik Bilgi Sahibi Olmak Önemlidir», "Kirovabad Kommunisti", № 140, (8469), 16 Temmuz 1977, s. 3. **9.** Cemil Ekberov, «Vicdan Nerede?» "Kadr uğruna" № 5, (917), Salı, 8 Mart 1988, s. 1. **10.** Cemil Ekberov, «Atalar Sözlerinde Ekonomik Fikirler », "Gence'nin Sesi", № 25 (11.277), Salı, 5 Şubat 1991, s.3. vb.)

Birçok şiirleri ise farklı yıllarda "Azerbaycan Muallimi", "Kadr Uğruna", "Kirovabad Kommunisti", "Hocalı'nın Sesi", "Gence'nin Sesi", "Terakki"¹, "Emekçi", "Yükseliş", "Nizami Yurdu", "Tohucu" adlı gazetelerde yayınlanmıştır:

1. Cemil Ekber, «Hiç Nedi», «Koruyun», «Gocaldım», «Verirdim», "Kadr Uğruna", № 3, (1005) 21 Mart 1994 yıl. s. 4. **2.** Cemil Ekber, «Yaşayanda da», "Kadr Uğruna" № 20 (932), 31 Ekim 1988 s. 4. **3.** Cemil Ekber, « Vicdan Meslek Susanda», "Tohucu", 28 Şubat 1990, s 3. **4.** Cemil Ekberov, « Çekilendedir», "Tohucu", 1 Ağustos 1986, s. 4. **5.** Cemil Ekberov, « Ay Fehle² Kardeşim, Kendli³ Kardeşim», «Başkadır», «Emekçi», 16 Eylül 1986, s.4. **6.** Cemil Ekberov, «Samet Vurgun», "Kirovabad Kommunisti", 18 Mayıs 1986, № 97, (8170), s. 1. **7.** Cemil Ekberov, «Aralanmayın», "Kadr Uğruna", № 7, (824) 13 Nisan 1984, s. 3. **8.** Cemil Ekberov, «Hayat İmtahandır», "Yükseliş", 5 Eylül 1977, s.1. **9.** Cemil Ekberov, «Ana Muhabbeti, Ata Kaygısı», "Kadr Uğruna" 30 Ağustos 1978, s. 3. **10.** Cemil Ekberov, «Göndereyim», "Kadr Uğruna", 13 Mayıs 1964 s. 3. **11.** Cemil Ekberov, «Yola Git», «Ana Muhabbeti, Baba Kaygısı⁴», "Terakki", № 9, (5919), 1 Mart 1991, s. 7. **12.** Cemil Ekberov, «Baş Eğirem⁵», "Kadr Uğruna", № 21 (481), Salı, 7 Kasım 1967, s. 1. **13.** Cemil Ekberov, «Uyandı Nizami Babam», (Nizami Gencevi'nin 850 yıldönümü münasibetile), "Kadr Uğruna", № 11, (987), 31 Ekim 1991, s. 2. **14.** Cemil Ekberov, «Şeref de, Şöhret de Zehmetde», "Kadr Uğruna", 16 Ağustos 1986, s. 4. **15.** Cemil Ekberov, «Olurmuş», "Kadr Uğruna", № 2, (938), 31 Ocak 1989, s. 3. **16.** Cemil Ekber, « Ebediyet Yolu» (Repressiya⁶ kurbanlarına adanmış bir manzume), "Nizami Yurdu", № 14, (77), Temmuz 1992, s. 3. **17.** Cemil Ekber, «Diyeyim», "Nizami Yurdu", № 16 (79), Ağustos 1992, s. 2. **18.** Cemil Ekber, « Vicdan, Meslek Susanda», "Tohucu", № 8, (472), 28 Şubat 1990, s. 3. **19.** Cemil Ekber, «Kime İnanayım?», "Nizami Yurdu" gazetesi, № 10, (73), Haziran 1992, s. 3. **20.** Cemil Ekber, «Nedir Amacınız, Nedir Ağalar?!», "Kadr Uğruna", 19 Ekim 1983. **21.** Cemil Ekber, «Üstad» (Nizami Gencevi'ye hitaben) "Nizami Yurdu" 1992. **22.** Cemil Ekber, «İngilab Nefesli⁷ Şair», "Kadr uğruna", 10 Nisan 1979, s. 4. **23.** Cemil Ekber, «Bu Kanunda», "Kadr Uğruna", 17 Ekim 1977. **24.** Cemil Ekberov, «Uğurlar Olsun», "Kadr uğruna", № 11, (296), 26 Mart 1960, s. 2., **25.** Cemil Ekber, «Gelen Değildim», "Hocalı'nın Sesi", № 14 (74), 1 Aralık 1993, s. 3. **26.** Cemil Ekber, «Derk Edek⁸», "Hocalı'nın Sesi", № 14 (74), 18 Kasım 1993, s. 6. **27.** Cemil Ekber, «Hele», "Serbest Düşünce", № 5. (64),

¹ Terakki – gelişme, ilerleme

² Fehle – işçi

³ Kendli - köylü

⁴ Kaygı - hizmet

⁵ Baş eyirem - eğiliyorum

⁶ Repressiya - Takip etme, toplu cezalandırma.

⁷ İngilizab nefesli - Devrim soluklu

⁸ Derk edek - İdrak yapalım

Mart 1998 s. 3. **28.** Cemil Ekber, «İftiharname», "Kadr Uğrunda", Salı, 30 Nisan 1991, № 6 (982), s. 2. **29.** Cemil Ekber, «Bir Nevem⁹», "Nizami Yurdu", № 15, (78), Ağustos 1992. s. 4. **30.** Cemil Ekber, «Özbek Arkadaşlarına», "Kirovabad Kommunisti", 12 Haziran 1979 s. 3, **31.** Cemil Ekber, «Hatıra» (Semed Vurğun'u düşünürken) "Kirovabad Kommunisti", № 24 31 Aralık 1986 s. 3. **32.** Cemil Ekber, «Bizim Babalar», "Kadr Uğrunda". **33.** Cemil Ekber, «Oğluma Nasihat», "Kirovabad Kommunisti". **34.** Cemil Ekber, «Muallimlerim» (Kocaman hocalarıma ithaf ediyorum) "Kirovabad Kommunisti", s.3. **35.** Cemil Ekber, « Hoş Geldi», "Terakki" 1985, s. 4. **36.** Cemil Ekber, «Bizim Babalar» "Kirovabad Kommunisti", s. 4. **37.** Cemil Ekber, «Gelen Değildim» Hocalı'nın Sesi" 1 Aralık 1993, s. 3. vs.

2. Dede Şemşir'in Hayatı ve Yaratıcılığına Kısa Bir Bakış

20. yüzyılda Azerbaycan saz sanatının ve söz dünyasının ünlü ozanı Kurbanoğlu Şemşir Gocayev (bkz: Şekil № 2) 15 Mart 1893 yılında Kelbecer ilinin Demirçidam köyünde

Şekil 2. Âşık Şemşir GOCAYEV.

Meşedi Muhemmedali Muharrem'in (1856 -1925) oğlu, ünlü el sanatkârı, şair Kurban'la Elvend Bey'in kızı Selbi hanımın ailesinde dünyaya geldi. Âşık Alesker ve şair Kurban gibi müthiş ustatlardan saz-söz sanatının sırlarını öğrenen Âşık Şemşir geçtiğimiz yüzyılın ikinci onyılından itibaren enstrümanı ile halkın düğünlerine ve çeşitli törenlerine katılmıştır. Âşık Şemşir hem besteci, hem yazar, aynı zamanda şair, icracı sanatçı olması ile sadece kendi bölgesi olan Kelbecer'de değil, Azerbaycan'da hatta ondan öte komşu ülkelerde de ünlü âşık gibi söylenmeğe başladı. 1955 yılında Halk Şairi Samet Vurğun'la görüşü ise Âşık Şemşir'in ismini daha

⁹ Neve -torun

çok duyurmasına, tanınmasına neden oldu. Bu tarihi görüşden sonra Dede Şemşir'in şiirleri daha çok yayınlanmağa başladı. O dönemde Dede Şemşir'in sanatının göstergesi olan 75 klasik saz havaları Osman Sarıvelli'nin ve Emine Eldarova'nın vesilesi ile bant kaydına alınarak Azerbaycan Radyosundan seslendirilmeye başlandı. Gardaşhan, Gemkeş Allahverdi, Halıkverdi Hamidov, Aliş, Mehdihan, Hidayet, Sakit, Bala İslam, Saday Ceferov gibi 40'dan fazla çırağın profesyonel âşık olmasında, aynı zamanda halkımızın saygı ile karşıladığı şairlerden Behmen Vetenoglu'nun, Sücaat'ın, Ali Kurban'ın (Dastancı), İdris Zamanlı'nın, Şamil Askerov'un olgunlaşmasında da hiç kuşkusuz Dede Şemşir'in etkisi oldukça büyük olmuştur. Sanatı, yaratıcılığı, icracılığı ve kişiliği ile Azerbaycan insanına örnek olan Dede Şemşir 10 Şubat 1980 yılında 87 yaşında hakkın rahmetine kavuştu.

BULGULAR

3. Cemil Ekber Şiirlerinde İsmi Geçen Dede Şemşir

Cemil Ekber ilk kez 1963 yılında ünlü ozanla tanıştıktan (Bkz: Şekil 3) yıllar sonra Dede Şemşir adı ile ilgili şiirsel inciler oluşmaya başladı ve onun yaratıcılığında yerini almış oldu.

Şekil 3. (Soldan sağa) Şair Cemil Ekber, Abdulla Şerifov, Aşık Şemşir, Penah Halilov (Cemil Ekber'in dayısı), Hüseyin Demirov (Cemil Ekber'in teyzesi oğlu.) "İstisu"-1963.

Buna sebep 17 yıllık süreçte Dede Şemşir'de keşfettiği ulvi, insani değerler gibi faktörler önemli rol oynamıştır. Dede Şemşir'le Cemil Ekber'in kutsal dostluğunun sonucudur ki zamanla Dede Şemşir Cemil Ekber'e, Cemil Ekber de Dede Şemşir'e hitaben birçok şiirler armağan etmiştir. Bunlardan ilkinin Dede Şemşir Cemil Ekber için 10 günlük tanışma sürecinde 1963 yılının ağustos ayında yazdığı "Gidersin" redifli şiirdir:

Gedebey iline, şair Veli'ye¹⁰,

Koydu muhabbetin kalbimde temel,

Benden selam söyle, barı gidersin¹¹. Ferhat gibi külünk çalıp, dağı del.

¹⁰ Veli – Gedebey ilinin ünlü saz-söz ustası Miskimli Veli Bayramov nezerde tutulur.

¹¹ Gidersin – gidiyorsun.

Bazen tebin¹² coşup söz diye diye, Bazen de Şemşir'i yâdına sal¹³ gel,
Güzel vatanına sarı¹⁴ gidersin. Dolukturup¹⁵ sanatkârı gidersin.

Ceylan bulağını¹⁶ ettin ziyaret,
Seni hapşırırım ile emanet.

Gelen yılında "Tahta¹⁷ düz"¹⁸de kur büsat¹⁸,
Unutma bu düz ilgarı¹⁹ gidersin.

Çemil Ekber de bu üç kıtalık şiirin etkisi ile Dede Şemşir'e hitaben 6 kıtalık "Unutmaz²⁰" redifli şiirle şöyle cevap vermiştir:

Gönül kuşum vefalıdır binadan²¹, Gezdik "Kara haç"¹, "Tahta yayla"²ğı,
Doğru sözü, düz ilgarı²² unutmaz. Dillerin ezberi, "Ceylan bulağı"²³.
Helaldir mayası ata-anadan, Vurgun'un gezdiği²⁴ her bir oylağı²⁵,
Namusu, gayreti, arı²⁶ unutmaz. Gül-çiçekli o dağları unutmaz.
Üstada kec²⁷ bakan, bey ola bilmez²⁸, Şifalı yayladan atlayıp geçen,

¹² Teb - ilham

¹³ Yâdına sal - [hatırla](#)

¹⁴ Sarı – doğru. Vatanına sarı - Vatanına doğru.

¹⁵ Dolukturup- Göz yaşlarına boğup

¹⁶ Bulaq - pınar

¹⁷ Tahta - Ahşap

¹⁸ Büsat – şenlik, tören.

¹⁹ Düz ilgar – ahd, verdiği söz. Düz ilgarı unutma – Verdiğin sözü unutma.

²⁰ Unutmaz - unutamaz

²¹ Binadan- en baştan, ezelden

²² İlgar – verdiği sözü tutan

²³ Bulak-pınar, çeşme.

²⁴ Gezdiği - dolaştığı

²⁵ Oylağı – [oymağı](#).

²⁶ Ar - heya

²⁷ Kec - kötü

²⁸ Bey ola bilmez – bey olamaz

Coşup da akarsa, çay²⁹ ola bilmez. Serin çeşmelerden su alıp içen.
Ne kadar tartılsa, yay ola bilmez. Her sözü arayıp anlamlar seçen,
Arif olan, sanatkârı unutmaz. Söz ustası, hırıdarı³⁰ unutmaz.
Yüz bin anlam seçen³¹ aktan³², karadan³³, Cemil Kelbecer’de bir hayli gezdi,
Söz ustası çıkmamıştır aradan³⁴. İtir saçan³⁵ her goncadan gül üzdü.
İlden ilham alıp, yazıp-yaradan, Muhabbeti paktı, yüreği düzdü,
Şemşir gibi nağmekarı unutmaz. İstisu’yu³⁶, o diyarı unutmaz.

Dede Şemşir’in 7. 01 – 1966 yılında “Yüreğin” redifli şiir Cemil Ekber’e hitaben yazılmıştır. (bkz: Şekil № 4)

²⁹ Çay - nehir

³⁰ Hırıdar – muccevherin değerini anlayan uzman

³¹ Seçen - ayıran

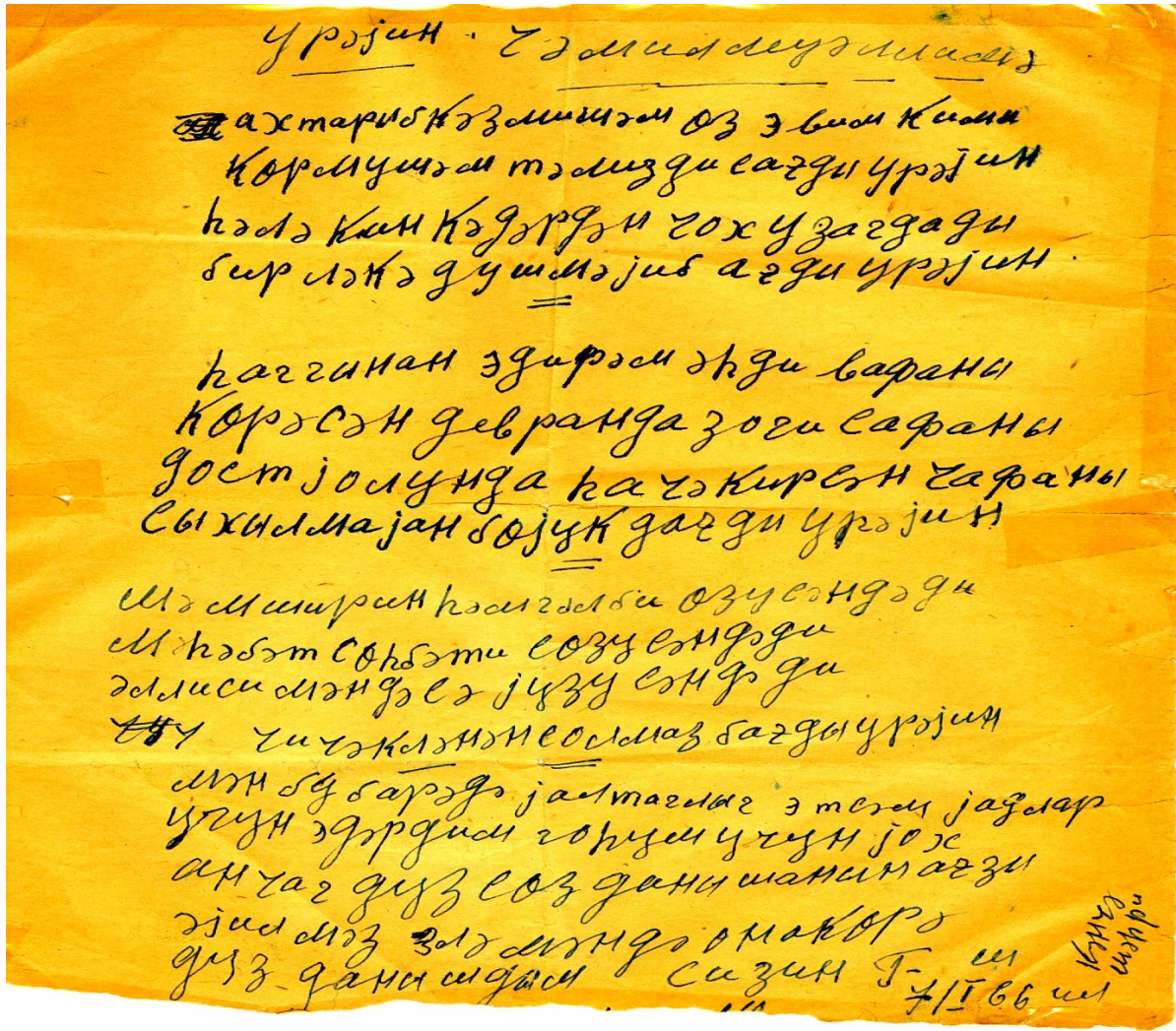
³² Ak - beyaz

³³ Kara - siyah

³⁴ Çıkmamıştır aradan – ortadan kaybolmamıştır.

³⁵ İtir saçan – koku saçıyor

³⁶ “İstisu” – Kelbecer’de çıkan sıcak termal su

Şekil 4. Dede Şemsir'in "Yüreğin" adlı şiirinin elyazması.

"Yüreğin" redifli şiirin ilk hali ve sonraki hali arasında bazı kelimelerde, özellikle de ikinci ve üçüncü kıtada bazı değişiklik yapılmıştır. Üç kıtadan oluşan ilk halde ve düzeltilmiş sonraki halde olan sözler şöyledir:

I. Kıta

Aktarıp gezmişim öz evim gibi,

Görmüşüm temizdi, sağdı³⁷ yüreğin.

³⁷ Sağ – sağ salım

Hele kin-kederden çok uzaktadır,

Bir leke düşmeyip, ağdı yüreğin.

İlkin variant

II. Kıta

ikinci esas varyant

Hakkınan ederim ahdi-vefanı,³⁸

Sıdk³⁹ ile ederim ahdi-vefanı,

Göresin devranda zövgü-sefanı.⁴⁰

Çekesin devranda zövgü-sefanı.

Dost yolunda ha çekersen cefanı,

Dost yolunda ha çekersen cefanı⁴¹,

Sıkılmayan büyük dağdı yüreğin.

Sıkılmayan büyük dağdı yüreğin.

İlkin variant

III. Kıta

ikinci esas varyant

Şemşir'in hem kalbi, özü sendedir,⁴²

Şemşir'in sohbeti, sözü sendedir,

Muhabbet, sohbeti, sözü sendedir,⁴³

Kalbi, muhabbeti, özü sendedir.

Ellisi bendeysel, yüzü sendedir,

Ellisi bendeysel, yüzü sendedir,

Çiçeklenen, solmaz bağdı yüreğin.

Çiçeklenen, solmaz bağdı yüreğin.

1. Cemil Ekber yaratıcılığında Dede Şemşir adı geçen şiiirlerden biri "Hiç Kime⁴⁴ Veren Değilim" redifli koşması. Bu koşma 27 Ocak 1991 yılında yazılmıştır. Bu şiiirinde şair "hayattan aldığı ilhamı", "aşkın badesi gibi güzel camı", "kinden, nefretten uzak duran kalbi", "helal zahmetle

³⁸ İkinci kıtanın ilk mısrasının düzeltilmiş şekli, "Sıdk ile ederim ahdi-vefanı" varyanttadır.

³⁹ Sıdk ile - itikatla, inançla.

⁴⁰ İkinci kıtanın ikinci mısrasının düzeltilmiş şekli, "Çekesin devranda zevki-sefanı" varyanttadır.

⁴¹ Cefa - çile

⁴² Üçüncü bendin ilk mısrasının düzeltilmiş şekli, "Şemşir'in sohbeti, sözü sendedir" varyanttadır.

⁴³ Üçüncü bendin ikinci mısrasının düzeltilmiş şekli "Kalbi, muhabbeti, özü sendedir".

⁴⁴ Heç kime – hiç kime, bir kimseye.

kazanılan tuzu-ekmeği", "kutsal, asil dileği", "talihden⁴⁵ armağan olan pür- kemali", "İnancı, mesleki, âmâlî", "yiğitler yapan ilçeni", "Ana Vatanın nimetini", "Hak'tan nasip olan payı", insanın manevi değerinin başında gelen namusu, iffeti, pak arzu-isteği, ulvî muhabbeti, onlardan gördüğü hatırı, hoş meramı, haysiyeti, adaleti, doğruluğu, yeteneği, fehimi, feraseti, nezaketi, şakanı, inceliği, taraveti, hoş söyleyişi, tatlı dili, anlamı, içeriği, il-obayı, çimeni, gülü, çiçeği, hikmeti, sonsuzluğu, toplumu, kerameti, mürveti, ruh okşayan bahar mevsimini, bülbüllerin gönül açan hoş avazını, nihayet Dede Şemşir'den bizlere armağan kalan telli sazı kimseye değişmediğini şiirsel bir samimiyetle itiraf ediyor:

Dede Şemşir'imden kalan sazımı,

Bülbül lehçesinde, hoş avazımı,

Ruhumu okşayan bahar, yazımı,

Hiç kime, hiç kime veren değilim.

2. Cemil Ekber yaratıcılığında Dede Şemşir'in adı geçen şiirlerden biri de 28 Mayıs 1993 yılında yazdığı "Dünya Kimden-Kime kaldı?" redifli giraylısı. Bu şiirin içeriğine, anlamına dikkat yetirdikte anlaşılır ki, Cemil Ekber "Dünya kimden-kime kaldı?" söylemekle aslında dünyanın kimlere emanet olduğunu, yani insanlık adına leke getirenlere, ona layık olmayanlara, bu yüksek, şerefli ada ihanet eden kişilere kaldığını şiir diliyle şikâyet ediyor. Şair aynı zamanda bu dünyanın fani olduğunu, vefasızlığını kastederek bu cihanın saz-söz âleminin büyük üstatlarına: Âşık Alesker'e, şair Kurban'a, Dede Şemşir'e, de kalmadığını şiirsel dille şöyle ifade etmiştir. Bu şiirinde Cemil Ekber aslında insanları doğru yola çekmekle, altın değerinde vaktinin kıymetini bilmesini, vatana, millete olan insanlık, vefa borcunu zamanında vermeye sesliyor:

Hanı⁴⁶ Alı'm, Alesker'im?

Pür kemal⁴⁷, sine defterim?

⁴⁵ Talih-kader

⁴⁶ Hanı? – nerde?

⁴⁷ Pür kemal – oğlun, oldukça olgun

Kurban'la, Dede Şemşir'im?

Dünya kimden-kime kaldı?

3. Cemil Ekber'in, Dede Şemşir'in adı geçen şiirlerinden biri de "De, Nesin Ey Pul?⁴⁸" redifli koşması. 130 kıtadan fazla olan bu şiir ayrı ayrı zamanlarda 1975 yıl 25 Kasım - 7 Aralık tarihleri arasında yazılmıştır. Dünya halklarının günlük yaşamında para aracılığıyla alışveriş yaptığı paranın hükmünü, kudretini, anlamını, mahiyetini, önemini açıklayan Cemil Ekber, bu konuda şiir yazan şairleri de bir daha hatırlıyor. Bu konu ile ilgili üstat Dede Şemşir'i de hatırlamağı unutmuyor:

Saz çaldı, söz goşdu⁴⁹ seksen yaşında,

Yandı Kerem gibi aşk ateşinde.

Şemşir de gıy⁵⁰ vurdu, dağlar başında,

Dedi ki dumansan⁵¹, de nesin ey pul?

4. Cemil Ekber yaratıcılığında Dede Şemşir ismini yine "Bu Dağların, O Dağların" redifli şiirinde de gözlemliyoruz. 19 kıtadan oluşan bu 8 heceli giraylı 1963 yılında Cemil Ekber'in Kelbecer iline yaptığı ziyaret sırasında yazılmıştır. Muhteşem manzaralı ihtişamlı dağlarla çevrili bu sefalı bölgede Dede Şemşir ile birlikte ziyaret ederken tabiatın güzel manzaralarına: kayaların heykellere, adeta müzelere benzemesine hayran kalarak, Gedebey yöresinde "Mahı Dağı" ile "Kanlı dağ"ın, aynı zamanda Azerbaycan'ın diğer mağrur dağlarını da göz önüne getirip bu dağlarda bulunan değerleri Kelbecer dağlarında da bulunduğunu şiirsel bir dille tavsif ediyor. Bu şiirinde, ayrıca Kelbecer ilinin şairleri ile Gedebey ilinin şairlerini karşılaştırıp, terazinin her iki kefesine koyarak isimlerini hürmetle anar. Âşık Alesker'le, İman'la birlikte, Dede Şemşir'in, babası şair Kurban'ın, aynı zamanda diğer şairlerin, Behmen Vatanoğlu'nun, şair Ali Kurban'ın, Şamil Askerov'un, Âşık Mehdihan'ın, Sücaet'in, Gedebey bölgesinden ise şair Cavad'ın, şair

⁴⁸ Pul - para

⁴⁹ Söz goşdu – şiir yazdı

⁵⁰ Gıy – uçarken alıcı kuşun çıkardığı ses.

⁵¹ Duman - sis

Miskinli Veli'nin, şair İlyas Tapdık'ın, Nadir Aliyev'in adını zikretmekle, özel olarak şiirsel mısraların birinde şöyle hatırlatır:

Cevad'ı var, Veli'si var,

Mehdihan'ı, Ali'si var.

Nadiri var, İlyas'ı var,

Bu dağların, o dağların.

Alesker'i, İman'ı var,

Şemsir'i var, Kurban'ı var,

Şamil'i var, Behman'ı var,

Bu dağların, o dağların.

Şiirin sonuncu kıtasında Cemil Ekber bir gün bu dünyayı terk edip giderse, gül gibi sararıp solmuş olsa bile Kelbecer ve Gedebey dağlarının itibarına, sadakatine inandığı için bu dağların kendisini aziz evladı olarak hiç zaman unutamayacağını eminlikle şöyle ifade etmiştir:

Cemil, bir gün solasısan,

Sen solsan da kalasısan,

Unutulmaz balasısan⁵²,

Bu dağların, o dağların.

5. Cemil Ekber'in 1976 yılında yazdığı ve 8 kıtadan oluşan "Aralanmayın" redifli koşması, o dönemlerde birçok icracıların tarı gitar ile kemençe yerine keman çalan, zurna yerine ise saksafonla, Azerbaycan'ın düğümlerinde bu gibi yabancı müzik enstrümanları ile davet edilerek çalıp söylenmesini, düğün törenlerinde ve farklı şenliklerde halkımıza yabancı müziklerin daha

⁵² Bala - yavru

çok teşvik edilmesi, milli danslarımızın yerini milletimizin ruhundan çok çok uzak olan yabancı dansların ("Tango", "Vals", "Lombado" vb.) aldığı bunun yanlış olduğunu, o dönem için güncel anlam arz eden şiir yazmıştır. Bu şiirinde de, Cemil Ekber birçok Azerbaycan'ın ünlü müzisyenlerinin sırasında örnek olarak Dede Şemşir'in adını da iftiharla çekip, kıtaların birinde ondan bahsetmeyi gerek görmüştür.

Çağırın meclise gelsin Alesker⁵³,

Zekâsı hazine, göğsü de defter,

Emrah'la⁵⁴-Kamandar⁵⁵, Şemşir'le-Ekber⁵⁶,

Bülbül avazımdan aralanmayın.

6. Cemil Ekber'in doksan kıtadan fazla olan "Kimine Çatmadı⁵⁷, Kimine Çatdı"⁵⁸ redifli şiiri 20–24 Mayıs 1993 ve 11 Haziran 31 Aralık 1994 tarihleri arasında yazılmıştır. Bu şiirin bir kıtasında da Cemil Ekber aziz üstadının, Dede Şemşir'in adını Azerbaycan'ın gurur duyduğu, iftihar ettiği güçlü ses sahipleri Bülbül ve Han Şuşinski ile bir sırada çekmekle onların hoş avazını, sanatını, bir kıtada şöyle takdir eder:

Habil'in⁵⁹ kemarı, Emrah'ın sazı,

Bülbül'ün⁶⁰, Şemşir'in, Han'ın⁶¹ avazı,

Gelmedi hoşuna⁶² çoğunun tuzu⁶³,

⁵³ Azerbaycan'ın saz-söz üstadı Âşık Alesker

⁵⁴ Azerbaycan'ın ünlü âşığı Emrah Gülmammedov kast edilir.

⁵⁵ Azerbaycan'ın ünlü âşığı Kamandar Efendiyev kast edilir.

⁵⁶ Azerbaycan'ın ünlü âşığı Ekber Caferov kast edilir.

⁵⁷ Çatmadı-yetmedi

⁵⁸ Çatdı - ulaştı

⁵⁹ Azerbaycan'ın ünlü Keman üstadı Habil Aliyev kast edilir.

⁶⁰ Azerbaycan'ın ünlü şancısı Prof.Dr. Bülbül Memmedov kast edilir.

⁶¹ Azerbaycan'ın ünlü ses sanatçısı Han Şuşinski kast edilir.

⁶² Gelmedi hoşuna – hoşuna gitmedi.

⁶³ Gelmedi hoşuna çoğunun tuzu – birkaç kişilerin tuzu hoşuna gitmedi.

Kimine çatmadı, kimine çatdı.

7. Cemil Ekber'in 7–8 Mart 1988 yılında kaleme aldığı "Heyecandan Kopan Ses" adlı şiirini, Ermeni saldırganlarının Azerbaycan'ın güzel bölgesi olan Karabağ topraklarını işgale başlamadan önce halkımız için kutsal, doğma mekân adlarını vahşice tahrif etmeye başladığı dönemlerde, sahte yazırlarla kendi adlarına sahip çıkmak için giriştiği hilekâr faaliyetlere sert sözlerle, aynı zamanda tutarlı delillerle şiirsel mısralarla cevap olarak yazılmıştır. Siyasi konulu bu şiirinde, şair Cemil Ekber burada tarihi abidelerimizi tahrip etmekle birlikte, milli adlarımızın sonuna Ermenilerin kendilerine özgü "yan" eklerini eklemekle kendilerinin olması için "gayret gösterdiğini" şiirsel dille kanıtlayarak, onların kurnaz politikalarını ifşa etmiştir. Bu şiirde birçok şahıs isimleri içerisinde Dede Şimşir'in adı da çekilmektedir. Bu manzumeden bir parçayı iletiyoruz:

Sözlerinin kökünde⁶⁴, benim sözüm görünür,

Yolağında, izinde, benim izim görünür.

Her kelime sonuna, şekilci "yan" katmışsın⁶⁵,

Seni benden ayıran, yardımcı "yan" katmışsın.

Gör ne kadar sözüme, onu aşı yapmışsın,

Doğru sözü eğerek, onu seyvend⁶⁶ yapmışsın,

Bala bizim oğulsa, Balayan'ı sen dedin,

Bedel benim sözümdür, Bedelyan'ı sen dedin.

Demir bizim oğulsa, Demirçiyan senindir,

Musa benim adımsa, Musaelyan senindir.

Baba bizim oğulsa, Babayan'ı sen dedin,

⁶⁴ Kökünde - temelinde

⁶⁵ Katmışsın- gatmışsın

⁶⁶ Seyvend – aptal, salak

Murad bizim övladsa, Muradyan'ı sen dedin.
Aydın benim adımsa, Aydınyan'ı sen dedin,
Mirze bizim isimdir, Mirzeyan'ı sen dedin.
Garip bizim oğulsa, Garipyan'ı sen dedin,
Mayıl bizim oğulsa, Mailyan'ı sen dedin.
Seven benim sözümdü, Sevan'ı da sen dedin,
İrevan benim sözüm, Yerevan'ı sen dedin.
Fırsat bulup ne iyi, bu ek olan "yan" ını,
Seni benden ayıran, öz yardımcı "yan"ını.
Ne Nizami, Fuzuli, ne Hakani babama,
Ne Nesimi, Sebuhi⁶⁷, ne de Sabir⁶⁸ babama,
Ne Vidadi⁶⁹, Vagif'e⁷⁰ ne Semed'e⁷¹, Cavid'e⁷²,
Üzeyir'e⁷³, Bülbül'e⁷⁴, Han⁷⁵ emmiye, Vahid'e⁷⁶,
Hüseyin'e, Hasan'a, Muhammed'e, Veli'ye⁷⁷,

⁶⁷ Sebuhi – Mirza Fatali Ahundov

⁶⁸ Mirza Alekper Sabir

⁶⁹ Molla Veli Vidadi

⁷⁰ Molla Penah Vagif

⁷¹ Samet Vurğun

⁷² Hüseyin Cavit

⁷³ Üzeyir Hacıbeyli

⁷⁴ Bülbül Memmedov

⁷⁵ Han Şuşinski

⁷⁶ Aliğa Vahit

⁷⁷ Miskinli şair Veli

Alesker'e⁷⁸, İman'a⁷⁹, Şemşir'ime⁸⁰, Ali'ye⁸¹,
İsmail'e, Hamid'e, Ferzalı'ya, Dilgam'a⁸²,
Feyzulla'ya, Ferman'a, Fermayıl'a, Esed'e,
Almemmede, Nevruz'a, Gülmemmed'e, Ahmet'e,
Seyfullaya, Nerman'a yaklaşmağı bilmedin.
Alnağıy'a, Cafer'e yanaşmağı bilmedin.
Ne iyi ki, "yan"ını calamadan⁸³ kalmıştır,
Parmağına herkesi dolamadan kalmıştır.
Sözlerimi dedim ki, bu gerçeği göreler,
Kimde varsa, ne ise, liyakati göreler.

8. Cemil Ekber'in 1968 yılında kaleme aldığı "İftihar name" şiiri, dahi şair Nizami Gencevi'ye hitaben yazılmıştır. Cemil Ekber bu şiirinde milletin bugünkü halinden haberdar etmek için, mirasçılarının, evlatlarının torunlarının durumunu, halini kontrol açısından Nizami dedemizi mânen onlarla görüşmeğe davet eder. Gençlerimizin öğüte, nasihate ihtiyacının olduğunu bildirir. Gelirken beraberinde de Doğu âleminin dev kimliklerini, ayrıca Azerbaycan'ın tanınmış ediplerini, düşünürlerini, şairlerini, yazarlarını, aynı zamanda ünlü âşıkları kendisi ile birlikte getirmeyi mecazi dille rica eder. Cemil Ekber'in bu hayali görüşü düzenlemekte esas amacı Şeyh Nizami dedemizi çağdaş günümüzün yetenekli, becerikli, akıllı gençlerimizle tanıştırmak, onlarla gurur duymasını, bazı gençlerimizi de doğru yola davet etmek için, ulu şairimizin öğütlerine günümüzde

⁷⁸ Âşık Alesker

⁷⁹ İman-Âşık Aleskerin kardeşi oğlu

⁸⁰ Âşık Şemşir Kurba oğlu Gocayev

⁸¹ Ali Kurban (destancı)

⁸² Yehya Bey Dilgam

⁸³ Calamadan - birlrştirmeden

büyük ihtiyaç olduğunu şiirsel mısralarla şöyle ifade eder. Dede Şemşir'in adı geçen bu manzumeden bir parçaya dikkat edelim:

Çağır gelsin Tevfik Bayram, vatanının divanesi,
Yana yana mumlar gibi, zamanının pervanesi,
Kabil gibi, Halil gibi, Mehmet gibi dür tanesi.
Çağır gelsin Cabir Novruz, insanlığın pafosuyla,
Eğilmeyen vügarile, zengin olan dehasile.
Hoşbulak'da Cavadı da, Gedebeş' de Veliyi de,
Unutmayın Mezahir'i, Cinnili'de, Seferi de.
Azaflı'da Mikayıl'ı, Goranboy'da Timur'u da,
Kelbecer'de Kurban'ı da, Şemşir'i de, Behman'ı da.
Üstatlarla birlikte gel, onurlanak⁸⁴ babalarla,
Milletimi tanıtanla, bu manevi dünyalarla.

9. Cemil Ekber yaratıcılığını incelerken Dede Şemşir'in adının çekildiği "Muhabbet Olmayanda" redifli şiirinin bir mısrasında da görüyoruz. Bu şiir 21–30 Eylül 1996 yılında yazılmıştır. Cemil Ekber haklı olarak sevgi ve aşkın olmadığı yerde neler olduğunu bu şiirin mısralarında şöyle ifade etmiştir:

Muhabbet olmayanda ne bir şiir yazılır,
Ne muhammes ne tecnis, ne de gazel yazılar,
Ne hanende çalardı, ne de âşık olurdu,

⁸⁴ Onurlanak – onur duyulım

Bizleri hayran eden, ne de maşuk olurdu.

Ne Nizami, Fuzuli, ne Hakani yazardı,

Ne Nesimi, Seyit Azim, ne de Sabir yazardı,

Ne Vidadi ne Vagif, ne de Vurgun olurdu,

Aşka giriftar olan, böyle yorgun olurdu.

Ne Alesker ne Alı, ne de Şemşir olurdu.

SONUÇ

Verdiğimiz örneklerden de bir daha anlıyoruz ki Cemil Ekber, hakiki bir üstat gibi bu mubarek zatı, Dede Şemşir ismini her zaman şiirlerinde yüksek değer vermiştir. Cemil Ekber yaratıcılığında Dede Şemşir konusu geniş kapsamlı olduğu için, biz bu araştırma içerikli yazımızı küçük bir makalede sadece şairin şiirlerinde Âşık Şemşir isminin geçmesine ışık tutuyoruz.

KAYNAKLAR

A. KİTAP

Tek yazarlı

- 1- Ekber Cemil. *Yaşadır seni*. Gence: Gence Poligrafiya yayınevi, 1997, s. 148–149
- 2- Efendiyev Paşa. *Azerbaycan şifahi halk edebiyatı*. Bakü, Maarif, 1992.
- 3- İmamverdiyev İlgar. *Saz havaları antolojisi*. Bakü: Elm ve Tehsil, 2013.
- 4- İmamverdiyev İlgar ve Zakir Cemiloğlu. *Miskin Abdal elinin saz-söz üstatları (Dede Şemşir, Miskinli Aşık Veli, Şair Cemil Ekber, Âşık Mikayıl Azaflı)*. Bakü: Vatanoğlu yayınevi, 2017.
- 5- Paşayev Sednik. *Âşık Şemşir'in Şiirsel Âlemine Siyahat*. Bakü: Teknur yayınevi, 2008.
- 6- Şemşiroğlu Gember ve Kurbanov Babek. *Âşık Şemşir, Şiir demeti*. Ankara: Yıldız Kâğıtçılık Matbaacılık Yayıncılık San. Tic. Ltd. Şti., 2014.

B. SÜRELİ YAYIN

Basılı makale

- 1- İlgar İmamverdiyev. “Azerbaycan âşık ifacılığı sanatında ahval-ruhiye meseleleri”, *Medeni-Maarif, I bölüm, “Medeni-Hayat”, № 3–4, (2012), s. 74–77, II bölüm, № 5, (2012), s. 72–73.*
- 2- İlgar İmamverdiyev. “Dede Şemşir Cemil Ekber’in Yaratıcılığında”, *1. makale, Medeni-Hayat, № 4, (2014), s. 53–55.*
- 3- İlgar İmamverdiyev. “Gözümüz Yoldadır, Dede Şemşir’im”, (*İmamverdiyev İ. “Saz havaları antolojisi”, 1109 s.*), *Elm ve Tahsil, Bakü: (2013), s. 22–31.*